

Oljesærskatten

Grunnrente, fellesskap og fordeling

Björn Lindberg (red.)

Oljesærskatten
Grunnrente, fellesskap og fordeling

Oljesærskatten — stort sett elsket

En unison hyllest og feiring av en høy og langvarig skatt er ikke hverdagskost, men i dette tilfellet er det helt på sin plass!

I Norge eier staten oljen og gassen til den kommer ut av brønnen. Deretter overtas eierskapet av oljeselskapene som selger ressursene videre, oftest med stor fortjeneste.

Det er ikke flaks at man har funnet, forvaltet og fordelt pengene fra olje og gass på en fornuftig måte, men det er i aller høyeste grad flaks at det ligger olje og gass på norsk sokkel. Tidlig i 1970-årene var *Ekofisk* det eneste produserende feltet på norsk sokkel, men flere lovende funn bar bud om større volum og tilhørende inntekter — men hvem skulle nyte godt av disse?

Grunnrenteskatt, oljesærskatt, petroleumsskatteloven, skatt på superprofitt. Sært barn har mange navn, men de fleste er enige om at skattlegging av en næring som utvinner fellesskapets ressurser er en av bærebjelkene i en vellykket forvaltning av verdier på norsk sokkel som sikrer at mest mulig skal forbli et fellesgode.

Oljesærskatten ble vedtatt i 1975 med stort flertall i Stortinget, men mot stemmene til Anders Langes parti og ønskene til oljeselskapene. Sammenlignet med mange andre petroleumsnasjoner har oljesærskatten i Norge vært stabil og høy, den har ikke blitt justert i takt med konjunkturer eller oljepris. Skatten har i økende grad blitt pekt på som én av flere grunner til at utvinningen og forvaltningen av ressursene har vært en suksess, også av næringen selv.

Begrepet *grunnrenteskatt* brukes ofte om skattlegging av både vannkraft, oljenæring og etter hvert også vindkraft og lakseoppdrett. Det er imidlertid ikke snakk om rente i tradisjonell forstand. Begrepet stammer fra en misvisende oversettelse av det engelske *resource rent*, og er mer en leie for bruk av fellesskapets ressurser.

I april 2025 markerte Norsk Oljemuseum at det var 50 år siden innføringen av oljesærskatten i Norge. Ekspertene fra næringen og academia belyste fasetter og konsekvenser ved grunnrenteskatten gjennom foredrag og en panelsamtale.

I denne pamfletten kan du fordype deg i tekster levert av seminardeltagerne som gir deg historien, konsekvensene, utfordringene og fordelene med oljesærskatten:

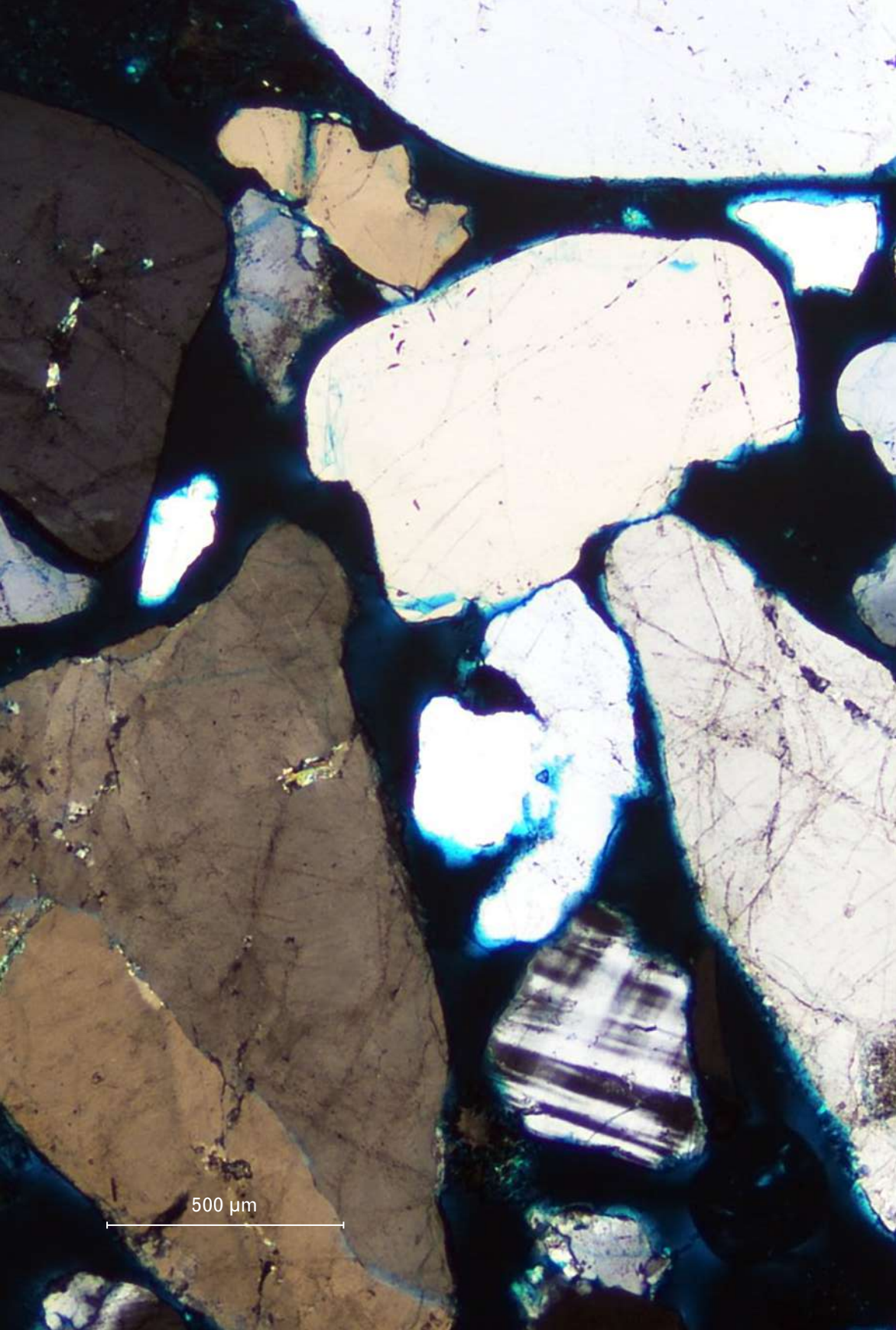
Klaus Mohn gir en innføring i oljesærskatten, viser forskjellen på produksjon og utvinning, og drøfter forholdet mellom flaks og dyktig ressursforvaltning. *Kalle Moene* går i dybden på hvordan denne forvaltningen, i lys av Henry Georges prinsipper, har motstått nesten alle populistiske fristelser, men ikke den moralske viktigste. Trekkspiller og rabulist *Johan Egdetveit* bidrar med et musikalsk intermezzo som strør gjennomtenkt humor over temaet med bestillingsverket «*Grunnrentetango*». Et av ytterst få verk innen sjangeren skattedikt. *Annette Alstadsæter* viser oss utfordringene med effektiv skatteinnkreving i en bransje med ulike skatteregimer og et komplekst internasjonalt selskapsunivers. *Ole Dahle Kvadsheim* diskuterer verdien av forutsigbarhet i skattleggingen av grunnrenteressurser. Til slutt viser *Kristin Fejerskov Kragseth* oss den sentrale rollen Petoro har hatt og har i forvaltningen av statens eierandeler på norsk sokkel.

Med ønske om at tekstene gir deg ny innsikt,
noe å smile av og noe å tenke på.

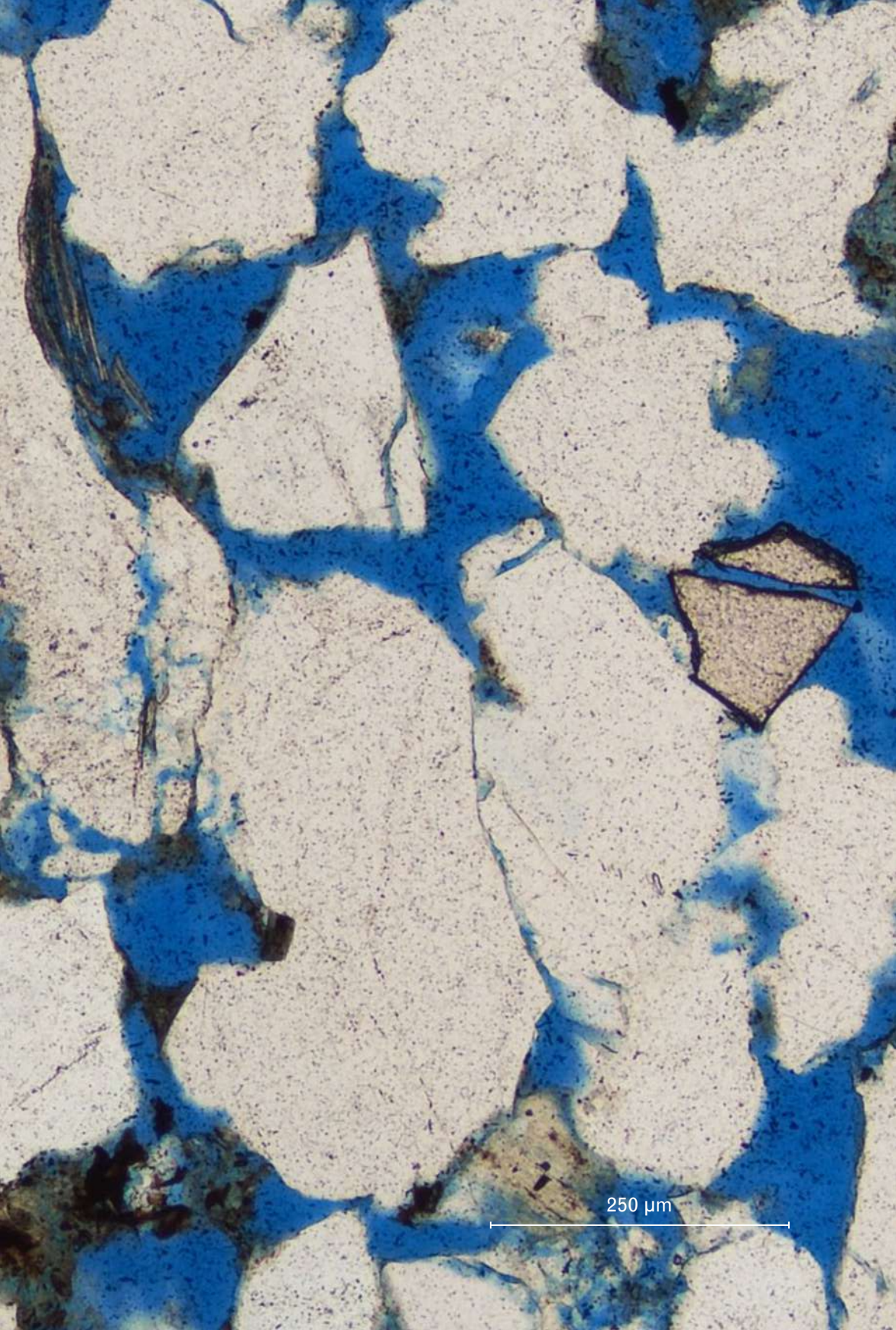
God lesning!

Björn Lindberg

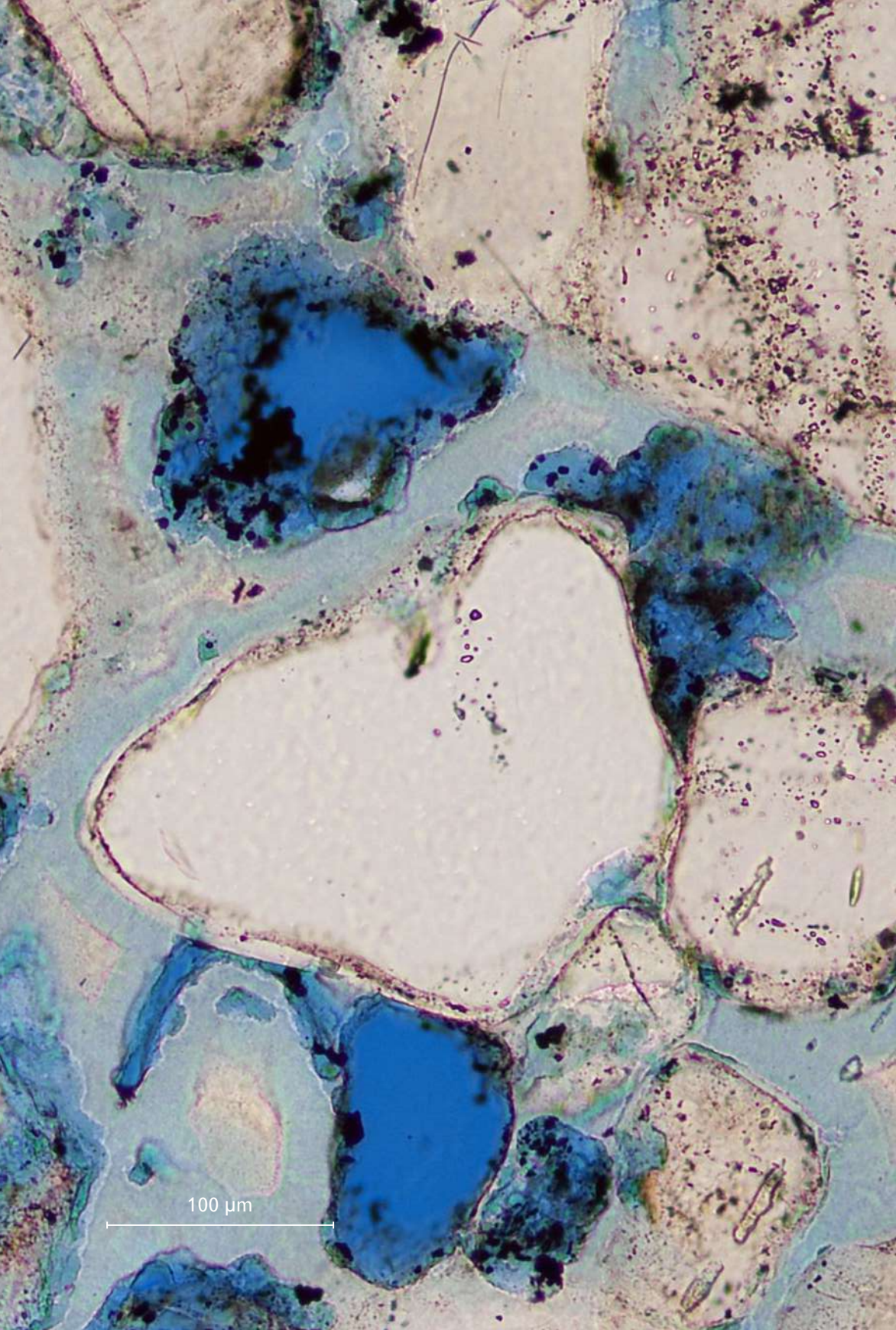
fagsjef, Norsk Oljemuseum
Stavanger, januar 2026

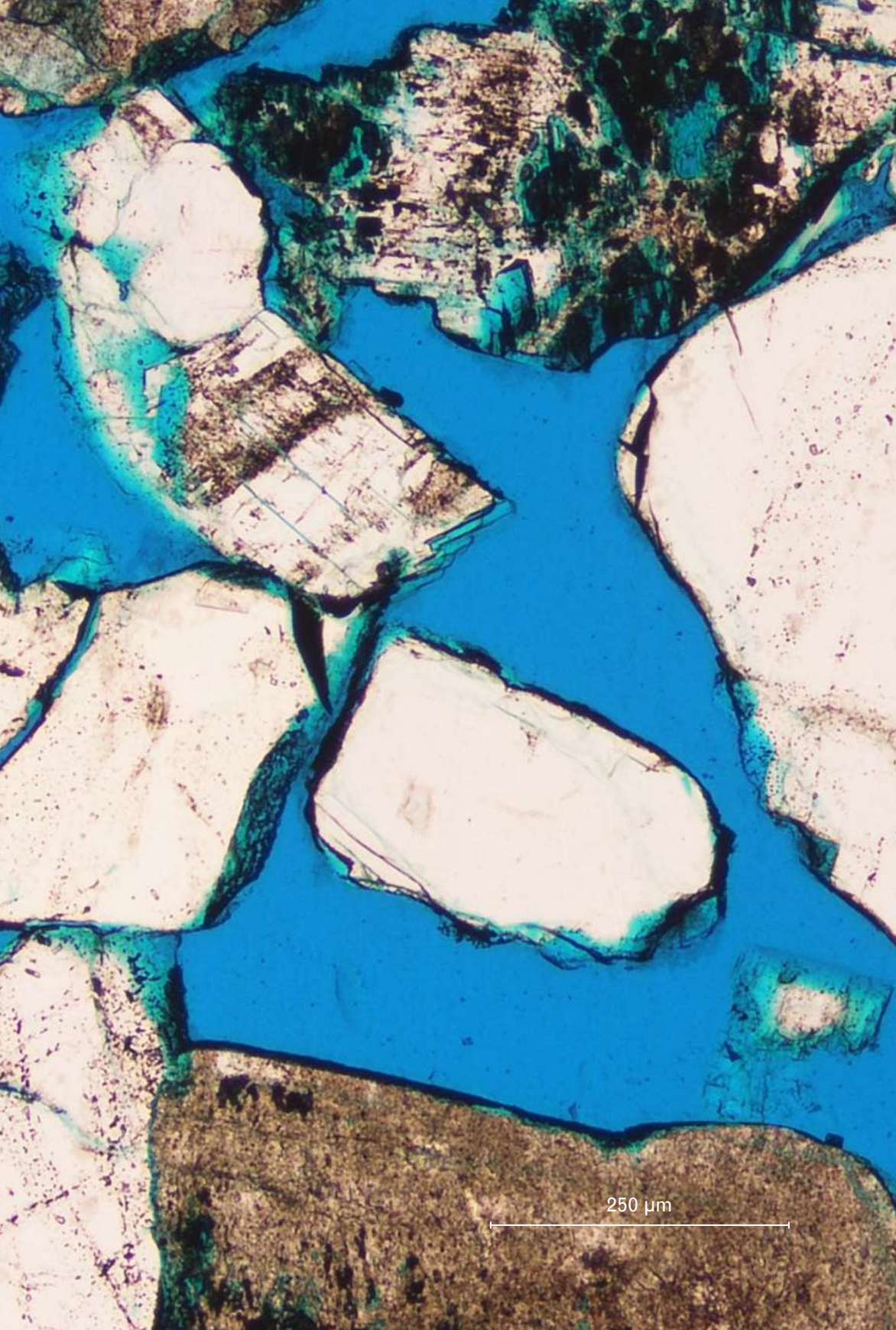
500 μm

250 μm

100 μm

250 μm

Forord

Klaus Mohn — <i>50 år med oljeskatt</i>	14
Kalle Moene — <i>Henry George og den norske oljen</i>	17
Johan Egdetveit — <i>Grunnrentetango</i>	25
Annette Alstadsæter — <i>Oljeskatten – ikke heilt rett fram</i>	27
Ole Dahle Kvadsheim — <i>Skatt på etterskudd</i>	30
Kristin Fejerskov Kragseth — <i>Petoro – en drivkraft på norsk sokkel</i>	33
Om bidragsyterne	41
Om bildene	43

50 år med oljeskatt Klaus Mohn

Klaus Mohn
er rektor og professor
ved UiS

Som gutunge fiska eg mykje etter aure, og difor grov eg støtt i komposten etter makk. Ein dag glimta det i molda, og oppglødd pirka eg fram ein gamal mynt. Den selde eg sporenstreks, kjøpte cola og snop, og spelte bort resten på speleautomatar. Så dukka eg i komposten etter nye skattar. Men alt eg fant var makk.

Utvinning av naturressurs

Oljen under havbotnen har fellestrekk med mynten i moldhaugen. At oljen ligg der, under akkurat vår havbotn, er rein flaks. Som ei ukjent skattekiste på loftet. Å omsette oljen til pengeverdiar kan dermed ikkje reknast som verdiskaping. Det er snarare tale om ei flytting av formue, frå bakken til banken. Som når ein sjølv flyttar pengar frå sparekontoen til brukskontoen. Eller om ein seljer hytta og set pengane i aksjefond.

Soleis blir det heller ikkje rett å omtale aktiviteten i oljeselskapa som produksjon. Det dei driv med er utvinning – og det av ein naturressurs som ikkje let seg fornye. Av same grunn er heller ikkje milliardane frå oljeverksemda heilt å rekne som andre inntekter. Dei kan heller samanliknast med summen du får om du seljer gard og grunn. Av same grunn kan staten sine «inntekter» frå olje- og gassutvinning heller ikkje samanliknast med inntektene frå andre næringar. Med dette som utgangspunkt forstår ein betre at om ein brukar dei såkalla oljeinntektene, så vil ein tære på formuen og ende opp som mindre rik.

► Verdiskaping:

Oljeformuen skal aldri brukast

Eit viktig premiss for den norske modellen er at arvesølvet ikkje skal sløst bort for ein fest. Med andre ord, dei såkalla inntektene frå olje- og gassverksemda skal aldri brukast. Olje-

og gassressursane er ein del av vår felles formue. Eit hovudmål ved forvaltninga er å sikre denne formuen for fellesskapen, i prinsippet i all æve. Dette føreset at me avgrensar oss til å bruke berre inntektene som oljeformuen kan skape, medan sjølve formuen vert halden intakt.

Det oljeselskapa leverer til forvaltninga er eit stortilt og høgkompetent apparat for leiting, utvinning, prosessering og marknadsføring, med god hjelp frå leverandørnæringa. For dette skal oljeselskapa sjølv sagt ha betalt, med ein kompensasjon på linje med avkastninga i verksemdar med tilsvarende risiko. Men for all inntening utover normalavkastning er målet for forvaltninga å fange formuen for fellesskapet.

Femti år med oljeskatt

Gjennom femti år har særskatten for olje- og gassverksemda vore den viktigaste fangstreiskapen, som i dag inneber at 78 prosent av overskota i oljeselskapa går direkte til Oljefondet. Det same gjer inntektene frå Staten sine direkte investeringar på norsk sokkel (SDØE), som i realiteten er ei forlenging av skattesystemet for olje- og gassverksemda. Til saman sikrar desse reiskapane at rundt 90 prosent av overskota i oljeverksemda blir avleira i Oljefondet.

For at skattesystemet ikkje skal forstyrre åtferda blant oljeselskapa er det ein føresetnad at skatten ikkje endrar grunnlaget for avgjerder, til dømes om investeringar. Skatten må innrettast slik at prosjekt som er lønsame før skatt også er lønsame etter skatt. Om skatten endrar forteiknet på lønsemda, så er ikkje skattesystemet nøytralt, og då risikerer ein at økonomiske verdiar går tapt for samfunnet. Nøytraliteten er sikra av at skatten blir ilagt overskotet, med fråtrekk av kostnadar til investeringar og drift.

Tilpassing og unndraging

Innrettinga av skattesystemet bør vidare demme opp mot tilpassing og unndraging som undergrev målsettinga med skatten. Med 78 prosent skatt på overskot til havs og 22 prosent på land kan det bli freistande for oljeselskapa å flytte overskot frå offshore-verksemd til verksemd på land. Dette kan ein gjere ved å flytte kostnadar i landverksemda til offshore-verksemda eller ved å flytte inntekter motsett veg.

I praksis kan dette skje gjennom tilpassing av internprisar, der tenester på land kan seljast dyrt til offshoreverksemda, eller ved at olje og gass blir selt «billeg» til anlegg for raffinering og prosessering på land. Mot denne siste løysinga har styresmaktene oppretta eit råd som fastset normprisar for olje og gass, som deretter legg grunnlaget for skattebetalingsane. Sjølv om omfattande lovar og regelverk er på plass for rekneskap og skatt, er det ikkje like enkelt å demme effektivt opp mot tilsvarande tilpassingar på kostnadssida.

Skatten gjer staten til medinvestor

Ei anna utfordring er at 78 prosent fråtrekk på kostnadssida avgrensar interessa for kostnadsdisiplin. Ved nye feltutbyggingar gjer skattesystemet at staten i praksis er med som medinvestor, og tek 78 prosent av investeringskostnaden. På tilsvarande vis er det staten og fellesskapen som ber den største risikoen ved overskridingar. For kvar 100-lapp i overskriding treng oljeselskapa berre dekke 22 kroner. Dette kan ha auka både kostnadar og risiko ved utbygging av olje- og gassfelt på norsk sokkel.

Gjennom 50 år har skattesystemet for olje- og gassverksemda uansett sikra store ressursverdiar for fellesskapen. I kombinasjon med Oljefondet og ein konservativ handlingsregel for finanspolitikken er resultatet at ressursformuen er konvertert til 21 000 milliardar kroner i internasjonale verdipapirmarknadar. Slik er skattesystemet for olje- og gassverksemda ein krumtapp den norske modellen for naturressursforvaltning, som sikrar ressursformuen for fellesskapen, til glede for folk flest i dag og i framtida.

Henry George og den norske oljen
Kalle Moene

*«Historisk og etisk, er privat eiendom av jord et ran.
Ikke noe sted i verden kom eiendomsretten av noen form
for kontrakt; den kan ikke spores tilbake til oppfatninger
av rettferdighet ...; den er født gjennom krig og erobring,
og i den egoistiske bruken som de kyniske har gjort
av overtro og lov. [...]
Det er ikke bare ran av fortiden; det er et ran i nåtiden —
et ran som fratar nyfødte deres arverett. [...]
Alle andre monopoler er trivielle i omfang sammenlignet
med monopolet over landeiendommer.»*

Hvem er det som uten forbehold fastslår at eiendom av jord og naturressurser er et grovt tyveri av felleskapets ressurser? Hvem insisterer på at dette eiermonopolet leder til en klasse-dominans som forklarer de rikes overflod og de fattiges armod? Det er den selvlærte, sterkt religiøse, amerikanske økonomen Henry George (1839—1907). Sitatene er fra hans *Progress and Poverty* (s. 365, 370 og 412) som kom i 1879. Undertittelen er «*an Inquiry into the Causes of Industrial Depressions and Increase of Want with Increase of Wealth — the Remedy*».

Hovedpåstanden er at konsentrert ressursrikdom hos de få forårsaket fattigdommen til de mange, noe han begrunnet over nesten seks hundre sider. Løsningen var at staten skulle kreve inn grunnleie for jord, land og ressurser og dele inntektene ut til alle gjerne som offentlige goder.

Henry George er av interesse i seg selv, men også i vurderingen av norsk oljepolitikk. Som jeg skal drøfte i siste avsnitt av dette lille essayet kan vi kanskje si at norsk oljepolitikk seiret over ni av ti store fristelser med en politikk som beslutningstakerne, kanskje uten å vite det, fulgte i tråd med Henry Georges overordnede prinsipper. Men i møtet med den tiende store fristelsen har Norge feilet — igjen og igjen.

Kalle Moene
er professor emeritus
ved UiO

Framsteg og Fattigdom

► Framsteg og Fattigdom:

Progress and Poverty var trolig vanskelig å skrive. Boken var enda vanskeligere å få publisert. Forfatteren hadde riktig nok prøvd det meste i livet; han hadde vært gullgraver, industriarbeider, sjømann, komponist, journalist, byråkrat og foreleser. Han hadde ingen formell utdanning, ikke engang college. Hvem ville da lese hans ufaglærte utredning av verdens sosiale problem og urettferdighet? Boken kunne umulig selge – mente forleggerne.

De tok feil. Da den endelig ble publisert ble den ikke bare den mestselgende økonomiboken på 1800-tallet, men sannsynligvis også den mest leste økonomiboken gjennom tidene. Inspirert av Georges budskap dannet folk sosialpolitiske bevegelser, særlig i USA og England.

Norge var også med. Kulturpersonligheter som Arne Garborg støttet det som etter hvert ble hetende *georgismen*. I mange land lot økonomer og sosialpolitikere seg vekke av budskapet, alt fra den samtidige John Stuart Mill til den unge Winston Churchill – og i dag den evigunge, tidligere finansminister, Trygve Slagsvold Vedum.

Hva med venstresiden? De engelske marx-inspirerte sosialdemokratene Beatrice og Sidney Webb var positivt innstilt til Georges ideer og forklaringer, mens Marx selv – før dem – skeptisk. Men Marx var skeptisk til de fleste økonomiske forklaringer utenom sine egne. George hadde gammeldagse oppfatninger av samfunnets overskudd (*the surplus of society*), mente han. Kanskje det, men var de feilaktige av den grunn?

George var tydelig inspirert av de klassiske økonomenes diskusjon av grunnleie (*the ground rent*). Han var særlig påvirket av Adam Smiths *Wealth of Nations* – som han hadde studert på egenhånd. Mange andre lesere har oversett at Smith der innså at privat eiendomsrett til viktige ressurser ikke bare hadde positive sider, men også noen alvorlig negative. Smith sa blant annet: «*en regjering, innstiftet for å sikre eiendom, er i realiteten innstiftet for å forsvare de rike mot de fattige, eller de som har noe eiendom, mot de som ikke har noen*» (Smith 1776, vol 2 s. 236). George siterer ikke Smith her, men kan likevel ha fått med seg essensen sammen med andre av Smiths observasjoner og teorier.

Smith var opptatt av hvordan de som kontrollerte naturressursene fikk ekstraordinært høye inntekter av å

høste naturens eget bidrag. Jordens frukter, fisken i innsjøene, mineraler i bakken ble grunnleieinntekter til godseierne og andre eiendomsbesittere. Etter hvert som økonomisk vekst skapte knapphet på jord og naturressurser, kunne de som eide ressursene kreve inn høyere grunnleie, en inntekt som ville øke over tid som andel av en voksende samlet nasjonalinntekt. Den arbeidsfrie klassen av grunneiere ville derfor karre til seg en større og større andel av samfunnets samlede inntekter – sa klassikerne. Henry George, sammen med mange andre, sluttet seg til.

Tyveri, monopol og skatt

Selv om ikke alle brukte de samme argumentene, var det en utbredt oppfatning blant økonomer på hele 1800-tallet at naturressurser tilhørte folket og at denne retten var tatt fra dem. Flere økonomer, som sjelden blir sett på som opprørske, kritiserte private eiendomsrett til naturressurser. Stanley Jevons (1835–1882), en av grunnleggerne av nyklassisk økonomisk teori, kalte private eiendomsretter til naturressurser for «*ingenting annet enn et monopol*». Leon Walras (1834–1910), som utviklet teorien om generell likevekt, var også inspirert av Henry George når det gjaldt jord og naturressurser. Walras mente at alle naturressurser skulle eies av staten, og at leieinntektene skulle gis tilbake til folket som et sosialt utbytte.

I boken *Studies in Social Economics* fra 1896, understreket Walras at uten en rettferdig omfordeling av rikdom, ville det ikke bli noen sosial rettferdighet. Han sa at han sikkert ville bli beskyldt for overdrivelse og sosialisme hvis han sammenlignet proletariatet med slaveri og trelldom, men gjorde det likevel.

Walras forsvarte retten til privat eiendom, men inspirert av George insisterte han på at eiendom i form av jord og naturressurser tilhørte alle i samfunnet. Han foreslo ikke bare nasjonalisering, men også å avskaffe all monopolmakt og alle skatter på lønn. Den eneste måten arbeiderklassen kunne oppnå frihet på, var gjennom den kooperative bevegelsen og ved å bli eiendomseiere selv.

Henry George, derimot, ønsket ikke å nasjonalisere ressursene. Skatt på grunneiere var alternativet. Som Smith mente han at det var opplagte fordeler av å legge

► Henry George:

skattene på jord- og fast eiendom. Staten skulle kreve inn grunnleien ved å skattlegge overskuddet fra jordbruket og av andre naturressurser og jordeiendommer. Han mente at alle offentlige utgifter kunne dekkes av en slik «*single tax*» på jord og naturressurser. Alle andre skatter kunne fjernes.

Eiendomsskatter forårsaket ikke mindre produksjon og lavere inntekt. Dessuten smittet eiendomsskatter ikke over på andre priser. Det var omvendt. Byenes utvikling og popularitet smittet over på stigende eiendomspriser. Private eiendommer ble på den måten en tappekran for alle økonomiske og sosiale forbedringer i byene uten at eierne la to pinner i kors for å skape disse forbedringene.

Men hvordan skulle en sikre at eiendomsverdien ikke ble kunstig lav som skattegrunnlag? Georges svar var at markedskonkurransen kunne brukes i verdsettingen av tomter og eiendommer. De som skal bruke de store områdene i byene, skulle konkurrere i offentlige anbudskonkurranser om denne bruksretten, mente han. Slik kunne overskuddet skattlegges og gis tilbake til de rettmessige eierne dels i form av offentlige goder til befolkningen.

Det lite kjente Henry George-teoremet (først vist av Joseph Stiglitz i 1970-tallets matematiske økonomi) innarbeider hvordan all fremgang i byene viser seg i økte grunnleieinntekter til eiendomsbesitterne – også den fremgangen som kommer i form av økt tilbud av offentlige goder. Utgangspunktet er at politikken i kommunen reflekterer innbyggernes interesser og at kommunen bruker alle skatteinntekter til offentlige goder bredt definert. Teoremet sier da at den samlede verdien av offentlige goder øker grunnverdiene (til tomtene) mer enn det beløpet som inndras og brukes på offentlige goder. Bare på marginen er verdien av de offentlige godene lik kostnaden for de som betaler skatten.

En «*single tax*» på byeieendommer, kunne altså gi en netto fordel til alle innbyggerne i byen. Nå er kanskje dette for godt til å være helt empirisk sant. Det logisk korrekte resultatet gir nok en litt overdreven beskrivelse av hva som mest sannsynlig ville skje ved å innføre en «*single tax*». Forutsetningene som teoremet bygger på, er kanskje for spesielle. Men selv om det ikke er fullstendig dekkende i empirisk forstand, peker teoremet på en bakenforliggende mekanisme som er interessant og fortjener mer oppmerksomhet.

Teoremet må sees i lys av den utbredte holdningen blant økonomer på 1800-tallet at fast eiendom (*jord og naturressurser*) var folks rettmessige felleseie og at denne retten var tatt fra dem. Henry George og andre var opptatt av hvordan en betydelig eiendomsskatt og grunnleieskatt på de mest verdifulle eiendommene og ressursene representerte både en rettferdig omfordeling og en viktig stimulans for en god byutvikling og en fornuftig samfunnsutvikling for nasjonene og verden. Å bryte med prinsippet om å skattlegge grunnleien, kan gi urimelige resultater både når det gjelder effektivitet og fordeling.

Oljesærskatten i Nordsjøen er et eksempel. Som kjent kan store oljeforekomster bli en forbannelse for land og folk dersom en ikke har gode institusjoner og en fornuftig skattlegging og deling av ressursene – gjerne inspirert av Henry George. Det oppstår likevel mange populistiske fristelser underveis. Selv om verken politikere eller andre beslutningstakere i starten av Olje-Norge hadde et klart bilde av Henry Georges prinsipper, unngikk de grovt sagt alle fristelsene – bortsett fra én.

Ni seire av ti mulige

De populistiske fristelsene fremsettes i samfunnsdebatten som enkle og opplagte sanne økonomiske løsninger. Det skal ikke være noe å diskutere – ikke noe å tenke over. Løsningene er intuitive og folkelige. Tenker vi likevel gjennom saken, ser vi at de populistiske løsningene ofte er både sløssaktige og urettferdige – og som regel i tråd med interessene til de rikeste og mektigste. Som sagt er oljenasjoner spesielt utsatt. Men passer oljenasjonen Norge inn i mønsteret der ressursrikdom blir en forbannelse for land og folk snarere enn en velsignelse for det store flertallet?

Nei – ikke helt. Da vi fant oljen, unngikk vi den første populistiske fristelsen om å selge hvert enkelt oljefelt på rot til det høystbydende oljeselskapet. Det ville gi de beste insitamentene for å ta opp oljen, het det. Med en anbudskonkurranse for hvert felt ville oljeselskapene by den maksimale prisen vi kunne få for oljen – lovet markedspopolismen. Bak sto godt kvalifiserte fagfolk og Phillips Petroleum som trolig var den aller ivrigste.

Nå var det ingen som forutså de enorme verdiene i Nordsjøen. Et salg av feltene på rot ville derfor gitt så å

► Sharecropping:

si alt til oljeselskapene, og vi ville kanskje tapt så mye som 80 prosent av oljeformuen. I stedet innførte vi oljeskatten som i dag er på 78 prosent. Systemet ligner på «sharecropping» i jordbruket der delingen av inntektene mellom bonde og jordeier – her oljeselskap og staten – representerer et kompromiss mellom gode insentiver og en rimelig forsikring. Forsikringen gjelder usikkerheten om hvor mye olje som fantes og hvor høy pris en kunne få for den. Forsikringsordningen som skattesystemet innebar, har vært svært lønnsom for Norge og er et paradeeksempel på Henry Georges skatteprinsipp: en andel av alle framtidige gevinster er bedre enn å få det som private investorer er villige å betale i dag.

Vi unngikk også i noen grad populismens andre fristelse om at billigst er best når vi skulle velge entreprenører i Nordsjøen. Hadde vi tvert om fulgt billigst-er-best-prinsippet, ville vi ikke fått noen norsk oljenæring. Alle oppdragene ville da gått til spesialister i utlandet. I stedet fikk vi en mellomting – utenlandske entreprenører med opplæringsavtaler med norske bedrifter. Slik ble Norge verdensledende i dypvannsboring og mye annet. Utviklingen var selvsagt ikke perfekt – tempoet i uttappingen var kanskje for høyt og Statoil, siden Equinor, ble kanskje altfor stor og mektig altfor raskt. Likevel, sammenlignet med andre oljeland klarte Norge seg bra også på disse områdene.

Den tredje fristelsen, skattepopulismen, sto også sterkt. Det var ikke bare Anders Lange som mente at vi skulle «la Nordsjøens skatter betale folkets skatter». Uansett hvem som framførte det, virket forslaget så opplagt. Men det ville ført til at mesteparten av oljeinntektene hadde gått til de rikeste, mens lavinntektsgrupper omtrent ikke hadde fått noe. I stedet for å gi alt i skattelette, fortsatte Norge å bygge ut velferdsstaten med en helt annen fordelingsprofil.

Like imponerende er det at norske myndigheter avsto den fjerde populistiske fristelsen at oljen i Nordsjøen burde gi billig bensin til gode nordmenn. Som det ble sagt: skulle ikke vi, som har så mye olje, unne oss billig bensin? I stedet fikk vi mer helsetjenester og flere fellesgoder. Billig bensin ville gitt mest oljeinntekter til de som forurenser mest. Norge fortsatte i stedet å ha ti ganger så dyr bensin som innbyggerne betaler i Gulfstatene, men samtidig fikk vi fem ganger så store helsebudsjetter målt som andel av BNP.

► Vingeklippingen
av Statoil:

Populismen er som kjent døv så snart det er snakk om kompliserte sammenhenger – som den opplagte sammenhengen mellom uttapping av oljeressurser og sparing. Å utvinne olje er i realiteten å omgjøre en formue lagret under havets bunn, til finansformue investert overalt i verden gjennom oljefondet. Mange oljerike land behandler i praksis sin oljeformue som om det er en strøm av inntekt som pipler opp av borehullene. Det som blir kalt den oljekorrigerte spareraten, blir derfor ofte negativ når en ikke har et riktig skille mellom strøm av inntekt (*avkastning*) og beholdning av formue (*oljeforekomster og eierandeler*). Den femte populistiske fristelsen er følgelig den feilaktige tanken å behandle alt som en løpende inntekt klar til forbruk. Til forskjell fra andre ressursrike land, har Norge holdt de oljekorrigerte spareratene på imponerende positive 20 prosent.

Likedan unngikk Norge den sjette fristelsen – å erstatte arbeidsinnsats med oljeinntekter. Tvert om brukte Norge oljeinntektene til å sosialisere oppgaver i hjemmet slik at kvinner i stor stil kunne delta i arbeidslivet på linje med menn – slik de ønsket og kjempet for. Verdien av kvinners økte arbeidsinnsats siden 1970 er faktisk større enn hele oljeformuen – en ny variant av Henry George-teoremet.

Også i Norge fristet populismen med proteksjonisme. Det er den syvende fristelsen som lokket ved å spørre: Hva skal vi med konkurransekraft når vi har oljen? Hadde Norge fulgt denne retorikken, ville oljen i dag vist seg som en forbannelse av feilinvesteringer og i en håpløs næringsstruktur. I stedet fortsatte fagbevegelsen å dempe lønnsutviklingen i eksportnæringene – og i resten av økonomien – og Norge forble konkurransedyktig.

Vi delte selvsagt ikke oljeinntektene helt likt. Etter at vi fant olje, er det blitt lettere å bli superrik i Norge enn i noe annet land. Likevel er det riktig å si at Norge nesten klarte å unngå elitepopulismen – den åttende fristelsen – som ville gi alle de økonomiske fordelene fra Nordsjøen til de rike og mektige.

Norge unngikk også i noen grad den niende fristelsen – den egoistiske generasjonspopulismen som ville ha oss til å bruke alt her og nå. Etableringen av Oljefondet under navnet *Statens Pensjonsfond* kombinert med handlingsregelen representerte en ambisjon om å fordele inntektene

► Likestilling
og verdiskaping:

► Oljefondet:

fra fondet over flere generasjoner. Privat eiendomsrett til én generasjon ville tvert om vært «et ran som fratar nyfødte deres arverett» – som Henry George sa.

Den tiende fristelsen

Den tiende og mest alvorlige populistiske fristelsen lokket med at oljeressursene var vår nasjonale eiendom – juridisk og moralsk. Å dele med verdens fattige ville innebære sløsing og uansvarlighet, het det, dersom saken overhodet ble nevnt. Igjen hørtes alt så opplagt ut og denne gangen godtok vi det uten debatt og motforestillinger. Men var det riktig?

► Statens inntekter:

I stedet for å dele med fattige land og folk, ga vi hele formuen til medlemmer av den én prosent rikeste delen av verdens befolkning – oss selv. Dette har vi bare fortsatt med. Da gassprisene økte voldsomt etter at Russland for fullt angrep Ukraina, fikk vi enorme ekstrainntekter. De ufrivillige krigsprofittene var på minst tusen milliarder – tohundre tusen til hver av oss – bare i 2022. Norge lukket øynene og trøstet seg med at noen ganger går inntekten på olje og gass opp, andre ganger ned. Stemmer som sa at vi burde kompensere de delene av verden som ble alvorlig rammet av det som gjorde oss umoralsk rike, vendte Norge bare det døve øret til.

Slik brøt vi det som etter de fleste etiske prinsipper – og åpenbart i tråd med Henry Georges perspektiv – burde være vår moralske forpliktelse. Vi lot moralen gjelde bare i eget land – likhet i ett land, for ett folk.

Det viktige Henry George-sitatet fra *Progress and Poverty* som jeg startet med, kan kanskje skrives om: Et lands eksklusive eiendomsrett til deler av verdens felles ressurser er et ran. Eiendomsretten kom ikke av noen form for kontrakt; den kan ikke spores tilbake til hva som er rettferdig. Den er født gjennom den egoistiske bruken internasjonale lover og reguleringer. Det er ikke bare et ran av fortiden; det er et ran i nåtiden – et ran som fratar verdens nyfødte deres arverett. Alle andre monopoler er trivielle i omfang sammenlignet med monopolet over verdens naturressurser.

Grunnrentetango
Johan Egdetveit

Den skjebnesvangre dagen
I nitten sytti fem
Då skulle me ha høyrte på Carl I. Hagen
Me hadde unngått plagene
I alle desse dagene
Som no i 50 år har svunne hen

Me skulle
sjølvstelt solgt olja på rot
Carl Ivar hadde meiningars mot
Ein modig og framsynt mann
Me skulle nok ha høyrte på han

Ref.:

Tenk om me ikkje hadde hatt den
Den elska og forhatte skatten
Me hadde ikkje trengt å strevd så lenge
Med vanskane i dette refrenget
Problemet vårt, som er heilt unikt:
Landet vårt har vorte alt for rikt.

Johan Egdetveit er
trekkspiller og rabulist

Henry George var og ein framsynt mann
Arne Garborg var ein fan av han
Dei tenkte: når ei tomt stig voldsomt i verdi
Så skal gevinsten skattast av, og dette er fordi:

At du har
Fått ei inntekt som du ikkje jobba for
Og jorda som me lever på er vår
Då er det rett og rimeleg at alle skal få
Det trur eg nok at alle her forstår

Ref.

Men så finst det dei som seier at skatt er tjueri
Dei har ikkje forstått det heilt, eg trur det er fordi
Dei trur at egoisme er vår innerste natur
Dei ser ikkje alternativ til marknads—diktatur

Frå Adam Smith, Ricardo, Henry George og Marx til Piketty
Det har blitt vevd eit teppe, eit teoretisk strikkety
Her har ein verktøy, om ein vil, til ekte omfordeling
Eg for min del nektar for, at rettvis skatt er steling

Ref.

Eg tenkjer at det høver fint, omtrent
Ein skatt på 78 prosent
Skulle du no tru at mine vers ei står til troende
Så kan me sikkert snakka meir om det. Med Kalle Moene.

Oljeressursane på norsk sokkel er ein del av Noregs felles naturformue. Heilt frå starten av oljeeventyret har vi hatt eit tydeleg prinsipp: Dei få selskapa som får lov til å utvinne og tene pengar på «oljå» skal ikkje sitte igjen med heile kaka. Verdiane skal delast med oss alle.

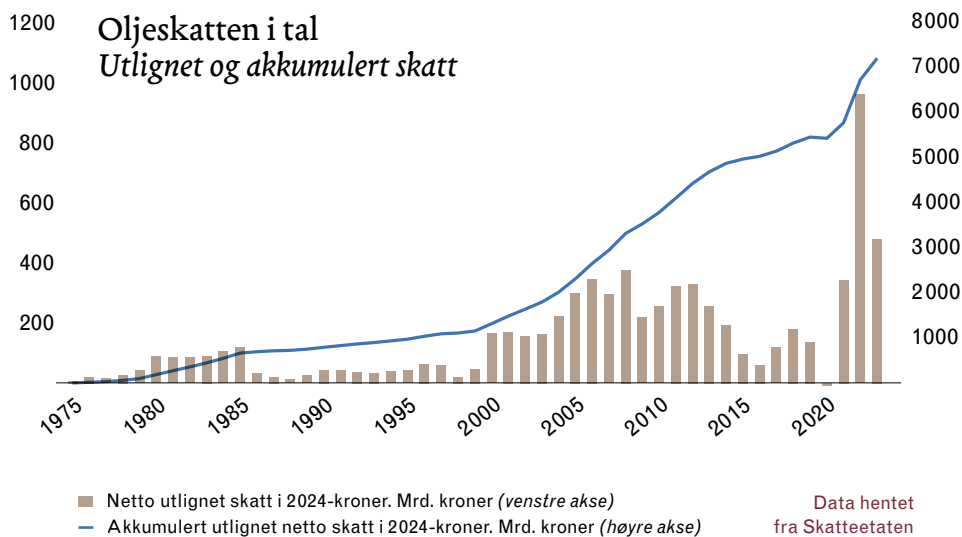
Oljesærskatten er nøkkelen. Gjennom høg særskatt har vi omgjort olje og gass til velferd som skular, helse-tenester, vegar og framtidige pensjonar. Dette skil Noreg frå mange andre ressursrike land, særleg i Afrika, der lokalbefolkninga kan sitte att med forureining og konflikhtar utan å få ta del i inntektene.

Sidan starten har vi skattlagt overskot frå sokkelen med heile 78 %. Dette er veldig mykje høgare enn den vanlege selskapsskatten på land som nå er 22 %. Sjølv små endringar i korleis skatten er utforma kan ha store utslag for statens inntekter.

Til nå har oljesærskatten skaffa rundt 8 000 milliardar kroner til staten – tal så store at dei er vanskelege å fatte. Det som er sikkert, er at vi alle har nytt og kjem til å nyte godt av desse skatteinntektene.

Annette Alstadsæter
er professor
ved NBMU

→

Men skulle inntektene frå oljeskatten egentleg vore endå høgare?

Det er ikkje berre skattesatsen som betyr noko, men skattebasen – kva som faktisk blir skattlagt. Her kjem overskotsflytting inn. Dette er ei global utfordring der store multinasjonale selskap flyttar overskot på papiret frå land med høg skatt til land med låg skatt, for å auke det samla overskot sitt etter skatt, som er det eigarane bryr seg om.

Selskapsskatten i utgangspunktet ein god skatt fordi han blir lagt på overskotet selskapet sjølv prøver å maksimere. Men når eit selskap opererer i fleire land, gir det mange moglegheiter til å utnytte inkonsistente regelverk og skattemyndigheitenes manglande autoritet på tvers av landegrensar til å flytte overskot til land med lågare skattesats. Då kan dei sitte igjen med meir pengar totalt enn om det reelle overskotet hadde blitt skattlagt i Noreg.

Overskotsflytting kan gjerast ved å endre prisane når ulike selskap i same gruppe handlar med kvarandre på tvers av land. Dette vil då redusere inntektene som kjem til skattelegging i Noreg og/eller auke kostnadene som kjem som skattefrådrag i Noreg. Begge delar reduserer skattbart overskot i Norge og dermed skatteinntektene til Noreg.

Eit forskingsprosjekt ved *Skatteforsk* og *EU Tax Observatory*, presentert i *Atlas of the Offshore World*, anslår at Noreg tapte om lag 13 milliardar kroner i 2021 på overskuddsflytting til utlandet. Dette gjeld altså flytting av overskot over landegrenser. Men det fangar ikkje opp flytting av overskot internt i eit land. Så det reelle skattetapet for Norge som følgje av overskotsflytting er nok ein god del høgare.

I Noreg kan ein nemleg også flytte overskot over ‘vanngrenser’ for å unngå oljeskatten. Det er faktisk mogleg å spare heile 56 prosentpoeng i skatt på den delen av overskotet som blir flytta frå «sokkel» (ilagt oljeskatt og totalt 78 % skatt på overskot) til «land» (22 % skatt på overskot).

Det er naivt å tru at dette ikkje skjer, sjølv om vi har reglar som skal forhindre overskotsflytting.

Reglane mot overskotsflytting er baserte på den internasjonale organisasjonen OECD sitt såkalla armlengdeprinsipp. Det betyr at handel mellom beslektta selskap skal skje til prisar som om handelen skjedde mellom uavhengige partar, altså til marknadspris. Dette kan vere krevande både for selskapa å dokumentere og for Skatteetaten å kontrollere, på grunn av kompliserte selskapsstrukturarar og utfordring med å få informasjon på tvers av landegrenser.

I mange tilfelle finst det heller ikkje klare marknadsprisar å samanlikne internprisinga med. Ikkje minst gjeld dette for internprising av spesialiserte tenester innan internasjonale konsern. For olje vert inntektene fastsette etter normprisar, som gir lite rom for tilpassing. For gass skal faktiske prisar brukast, og her startar definisjonsleiken på kva som skal reknast som pris og kva som er samanlikningsgrunnlaget. Marknadsprisane er ofte hemmelege og vanskelege å kontrollere.

Rask og rett informasjon frå selskapa, både i Noreg og utlandet, er nøkkelen til at Skatteetaten kan sikre at fellesskapet får sin rettmessige del av oljeformuen. Så lenge vi vel å utvinne olje og gass, er dette grunnmuren for framtidig velferd.

► Kva er
«profit shifting»?

► Skatteforsk
— Centre for Tax Research:

Skatt på etterskudd Ole Dahle Kvadsheim

Ole Dahle Kvadsheim
er stipendiat ved UiS

At skattesatsen i oljenæringen har ligget fast på 78 prosent, har gitt forutsigbarhet i næringen. Det har tjent Norge godt. I 1974 leverte petroleumsinntektsutvalget sin rapport til Bratteli-regjeringen og tok til orde for å innføre særskatten i oljenæringen. På tidspunktet skatten ble innført var Ekofisk allerede i produksjon, og det var tatt investeringsbeslutninger for flere andre felt. Skatten rammet investeringer som allerede var gjort, dels under forutsetning av at oljeselskaper skulle betale samme skattesatser som resten av økonomien.

På den måten bidro skatten, da den ble innført, til å skape mindre forutsigbarhet, noe som kunne ha påvirket selskapenes investeringsvilje i Norge. Det betyr ikke at det var uklokt å innføre oljesærskatten – tvert imot. Men ideelt sett burde den vært innført fem år tidligere. Staten bør være raskt på ballen om den skal hente grunnrente-inntekter på en effektiv måte.

Vridende og nøytral samtidig

Poenget kan illustreres med følgende eksempel: Se for deg at du står overfor en investering med to mulige utfall. Det kan gå dårlig, og du mister alle pengene du har investert. Eller det kan gå godt, og du får en mangedobling av kapitalen du har skutt inn i prosjektet. Med en tilstrekkelig høy sannsynlighet for at det går godt, vil du ønske å gjennomføre investeringen. I så fall vil det trolig også være i samfunnets interesse at investeringen blir noe av.

Men etter nærmere ettertanke innser du at det er en mulighet for at politikerne, dersom investeringen går godt, begynner å rope «grunnrente!». Du tenker tilbake på innføringen av grunnrenteskatten for laksenæringen, eller EUs plutselige særskatt på kraftproduksjon da energiprisene gikk til himmels i 2022, og innser at det samme kan skje med deg.

Om investeringen går godt, kan politikerne, med rette, peke på at du høster en superprofitt. Om den potensielle superprofitten i tillegg knytter seg til at du benytter deg av en knapp naturressurs, er det en stor fare for at du blir pålagt grunnrenteskatt.

Politikerne vil forsvare skatten med å vise til at den er investeringsnøytral: Staten påtar seg en like stor andel av henholdsvis kostnadene og inntektene dine (de skatter profitten), og viser til at skatten dermed ikke endrer hvorvidt investeringen din er lønnsom eller ikke. Og de vil ha helt rett. Når investeringen først er gjort, og prosjektet har blitt en suksess, vil du ikke ønske å legge ned, eller kutte ned på de videre investeringene, selv om du må dele superprofitten med fellesskapet.

Finansdepartementet vil med andre ord ha helt rett i at grunnrenteskatten, når den innføres, vil være nøytral – altså at den ikke endrer hvordan bedriften din oppfører seg.

Likevel kan frykten for at skatten skal innføres i fremtiden føre til at du avstår fra å gjennomføre investeringen i første omgang, før du vet om det går bra eller dårlig. Om det går dårlig, tar du tapet selv. Om det går godt, kan du bli møtt med grunnrenteskatt. Denne frykten kan gjøre at du avstår fra å ta en investering som ville blitt gjennomført om grunnrenteskatt var utelukket fra start. Dermed blir skatten, i fremtiden, vridende likevel.

Skattefrykt

Eksempelen viser en viktig bakside med grunnrentebeskattning: Selv om skatten i seg selv er nøytral, kan frykten for at lignende skatter vil bli innført i fremtiden, skape vridninger som gjør at gode prosjekter ikke blir noe av.

Løsningen på dette problemet er i teorien veldig enkel. Dersom politikerne har grunn til å tro at de har å gjøre med en grunnrentenæring, bør de – i de tilfellene det er praktisk mulig – innføre grunnrenteskatt før første spade settes i jorden. Deretter bør de avstå fra å tukle med skattesystemet. For laksenæringen hadde mye vært løst om myndighetene, fra dag én, hadde solgt konsesjonene til markedspris, eller innført grunnrenteskatt før næringen begynte å blomstre.

→

Tilbake til eksempelet: Dersom myndighetene, før du har investert, sier at de vil ta på seg halvparten av kostnadene, og halvparten av inntektene, så vil de ikke endre den forventede avkastningen din. Har investeringen en forventet lønnsomhet før skatt, vil den også ha en forventet lønnsomhet etter skatt.

Særskatt på bergverk?

En «*vente og se*»-tilnærming til grunnrentebeskatning er med andre ord uheldig. Dersom politikerne ønsker å høste grunnrente, bør skatteregimet som hovedregel komme på plass før investeringene skjer. En SSB-rapport fra oktober 2023 anslår at det nå finnes grunnrente i bergverksnæringen, altså gruvedrift.

Om politikerne ønsker at ekstraprofitten fra bergverksnæringen skal tilfalle fellesskapet, bør de være raske med å annonsere et grunnrenteskatt-regime for fremtidige prosjekter, for deretter å love å avstå fra å endre for mye på satsene i fremtiden.

Petoro – ja, hvem er nå det vil kanskje kvinnen og mannen i gata spørre? Ved siden av Equinor er vi det enkeltsselskapet som har overført mest penger til AS Norge de siste årene. Likevel er det mange som ikke kjenner til oss. Så, her kommer fortellingen om Petoro og grunnrenten; skatt ut over normal selskapsskatt. En fortelling som fortjener en plass på topp ti listen over de fineste oppfinnelser i Norge.

Kristin Fejerskov Kragseth
er adm. dir. i Petoro

Den norske stat har andeler i en rekke olje- og gassfelt, rørledninger og landanlegg tilknyttet norsk kontinental-sokkel gjennom *Statens direkte økonomiske engasjement* (SDØE). Nærmere bestemt gjennom en portefølje bestående av 192 utvinningstillatelser, 44 produserende felt, og 8800 km med gassrørledninger. Disse andelene ivaretas av Petoro AS, mens gassrørene driftes av Gassco. Selskapets viktigste oppgave er å skape størst mulig verdi og oppnå høyest mulig inntekt til staten fra SDØE. Og hvor havner disse inntektene? Jo, kontantstrømmen fra SDØE blir i sin helhet overført til Statens pensjonsfond utland – eller Oljefondet som de fleste kaller det.

Petoro er rundt 80 ansatte med hovedkontor i Stavanger, og vi er et helt spesielt og unikt selskap som det ikke finnes maken til i hele verden. For å forstå hva dette selskapet er må vi ta dere med tilbake i historien.

Norge tar kontroll

Etter det første oljefunnet i 1967 var det de første årene utenlandske oljeselskaper som kom med kompetanse og kapital til norsk sokkel. Flere nasjoner hadde oppdaget store naturressurser og hadde ikke klart å forvalte dem på noen god måte. Politikerne i Norge tok derfor noen viktige grep, som oppretting av Oljedirektoratet (nå *Havtil og Søkeldirektoratet*) og Statoil (nå Equinor), utforming av grunnrenteskatt for petroleumsvirksomheten, og seinere etableringen av Statens pensjonsfond avdeling utland (Oljefondet).

Hvor passer så Petoro inn i dette bildet?

Da må vi tilbake til 1985. Over flere år hadde det pågått en politisk diskusjon om hvorvidt Statoil (nå Equinor) hadde blitt en for mektig aktør. I lys av dette ble det innført en reform som var ment å dempe Statoils økonomiske maktkonsentrasjon og sikre at mer av inntektene fra oljevirksomheten gikk direkte til statskassen. Dette førte til at Statoil mistet en stor del av sine inntekter og måtte tilpasse seg en mer begrenset økonomisk rolle.

Statoils deltakerandeler på norsk sokkel ble splittet i to hvor selskapet beholdt en del og resten ble overført til staten. Slik oppsto den spesielle innretningen; SDØE (Statens direkte økonomiske engasjement). En slik ordning fantes ikke noe annet sted i verden, og gjør det ei heller i dag.

Staten valgte den gangen å ta direkte eierandeler i en rekke av feltene som Statoil eide på norsk sokkel. Med direkte eierskap menes at staten deltar som en direkte investor i petroleumsvirksomheten og dermed får inntektene og utgiftene forbundet med SDØEs andeler. Dermed kommer det en betydelig kontantstrøm fra feltene rett inn i statskassen. Noen mente at Statoil med dette ble vingeklippet. Andre så på denne ordningen som en hensiktsmessig ordning som ville gi fellesskapet ekstra inntekter fra petroleumsvirksomheten.

SDØE-porteføljen ble fra starten av forvaltet av Statoil som da var et 100 % statlig selskap. I 2001, da Statoil skulle delprivatiseres og børsnoteres, ville man ikke at statens petroleumsportefølje skulle ivaretas av Statoil. Petoro AS ble etablert for å gjøre denne viktige jobben. Petoro AS skulle ha samme rettigheter og plikter som andre partnere på sokkelen, slik som Aker BP og Vår Energi har i dag.

Dermed har Petoro siden 2001 forvaltet statens eierandeler på norsk sokkel. Det innebærer en bredt sammensatt portefølje av lisenser, funn, felt, infrastruktur og landanlegg. Gjennom en portefølje bestående av 92 utvinnings-tillatelser og 44 produserende felt, har Petoro et unikt overblikk over norsk sokkel og dets aktører.

En viktig aktør på norsk sokkel

Olje- og gassvirksomheten er organisert i interessentskap hvor det er flere selskaper som eier de ulike feltene og sammen bidrar til å skape verdier. Verdiene skapes altså

gjennom samarbeid mellom et mangfold av aktører som kan utfordre hverandre og finne de beste løsningene for å skape høyest mulig verdier fra feltene. Et felt drives nesten som et selskap med et styre, eller styringskomité, som øverste organ.

Petoro har valgt ut noen områder som vi mener er spesielt viktige for verdiskapingen og der vi kan bidra. Det gjelder eksempelvis å få operatøren til å se etter enda flere muligheter til å utnytte de modne feltene våre. Slik som å bore flere brønner. Et eksempel er *Snorre*. Da dette feltet fikk sin *Plan for Utbygging og Drift* godkjent i 1988 lå det 135 MSM³ o.e. reserver til grunn. I dag planlegger man for å utvinne 335 MSM³ o.e.

Selv om Petoro er en forretningsmessig aktør og har de de samme rettigheter og forpliktelser som andre selskapene på norsk sokkel, er det også noe som klart skiller Petoro fra de andre.

Petoro er ikke operatør. Og Petoro står ikke selv for salget av sin olje og gass, det gjør Equinor på vegne av oss. Dette er noe av grunnen til at vi kan klare å forvalte den store porteføljen med kun rundt 80 ansatte. Videre har Petoro kun aktivitet på norsk sokkel.

► Snorre:

Vi skaper store verdier til fellesskapet

I snitt har Petoro og SDØE bidratt med 100 milliarder kroner til staten hvert år siden selskapet ble etablert. I løpet av de 24 årene Petoro har eksistert har det blitt overført mer enn 3 200 milliarder kroner til Oljefondet.

I 2022, da krigen i Ukraina brøt ut, var særlig gassprisene svært høye og statens inntekter fra olje og gassvirksomheten ble uvanlig høye. Dette året alene overførte Petoro over 500 milliarder til staten. Beløpet var på nivå med Equinor sitt bidrag fra skatt og utbytte.

I størrelse innebærer dette at Petoro bidro med inntekter til oljefondet som tilsvarer nær en tredel av alle utgiftene på statsbudsjettet det året. Da snakker vi om utgifter til trygder, kommunene, helse og omsorg, samferdsel og forsvar, utdanning og forskning.

Så hvordan oppsummerer vi det hele?

Vi har vært heldige i Norge. Men alt er ikke flaks.

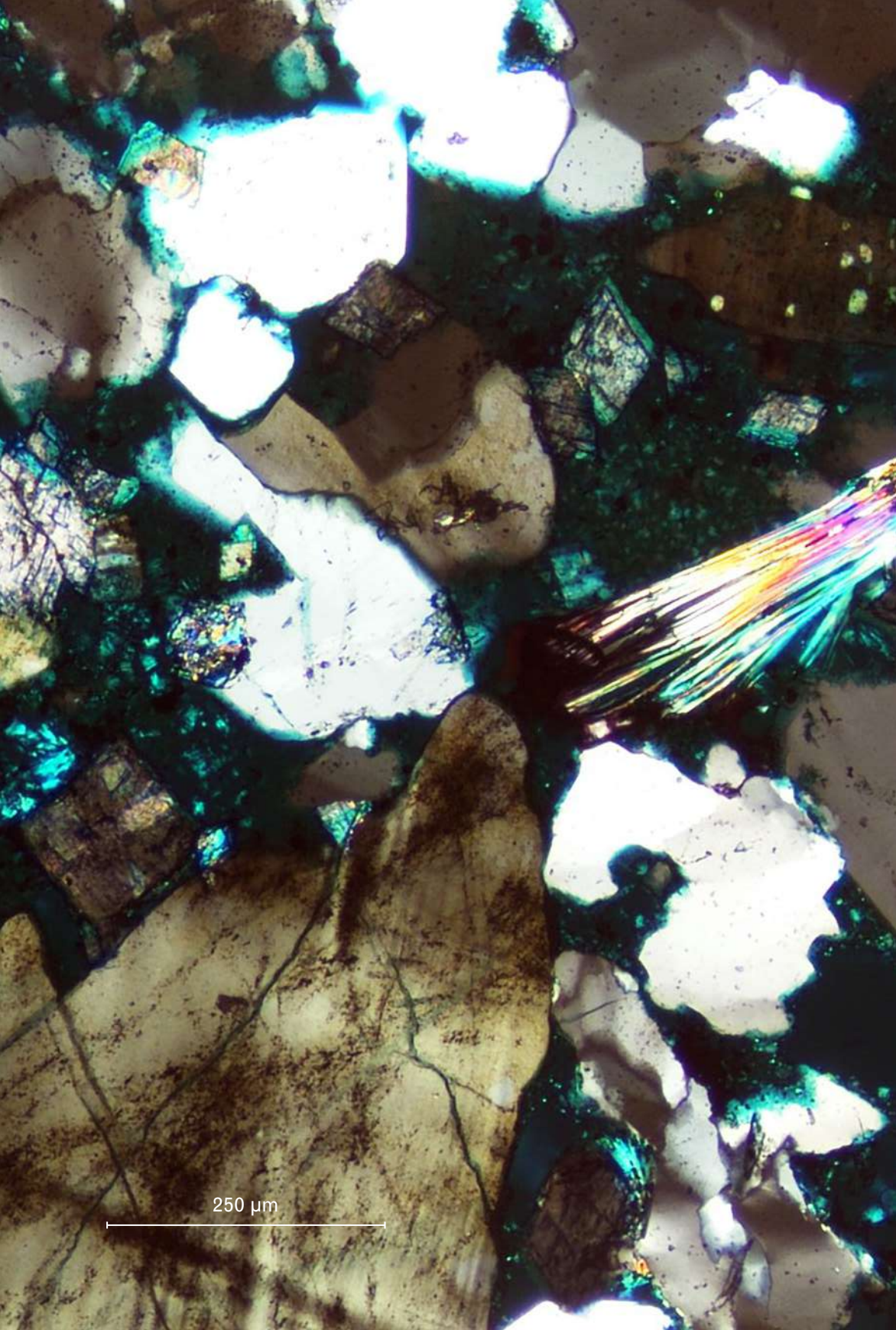
Vi har hatt og har politikere og en industri som har tatt gode beslutninger over mange år.

Det har resultert i en næring som har bidratt betydelig til fellesskapet og dermed til at vi har kunnet bygge et av verdens beste land å bo i.

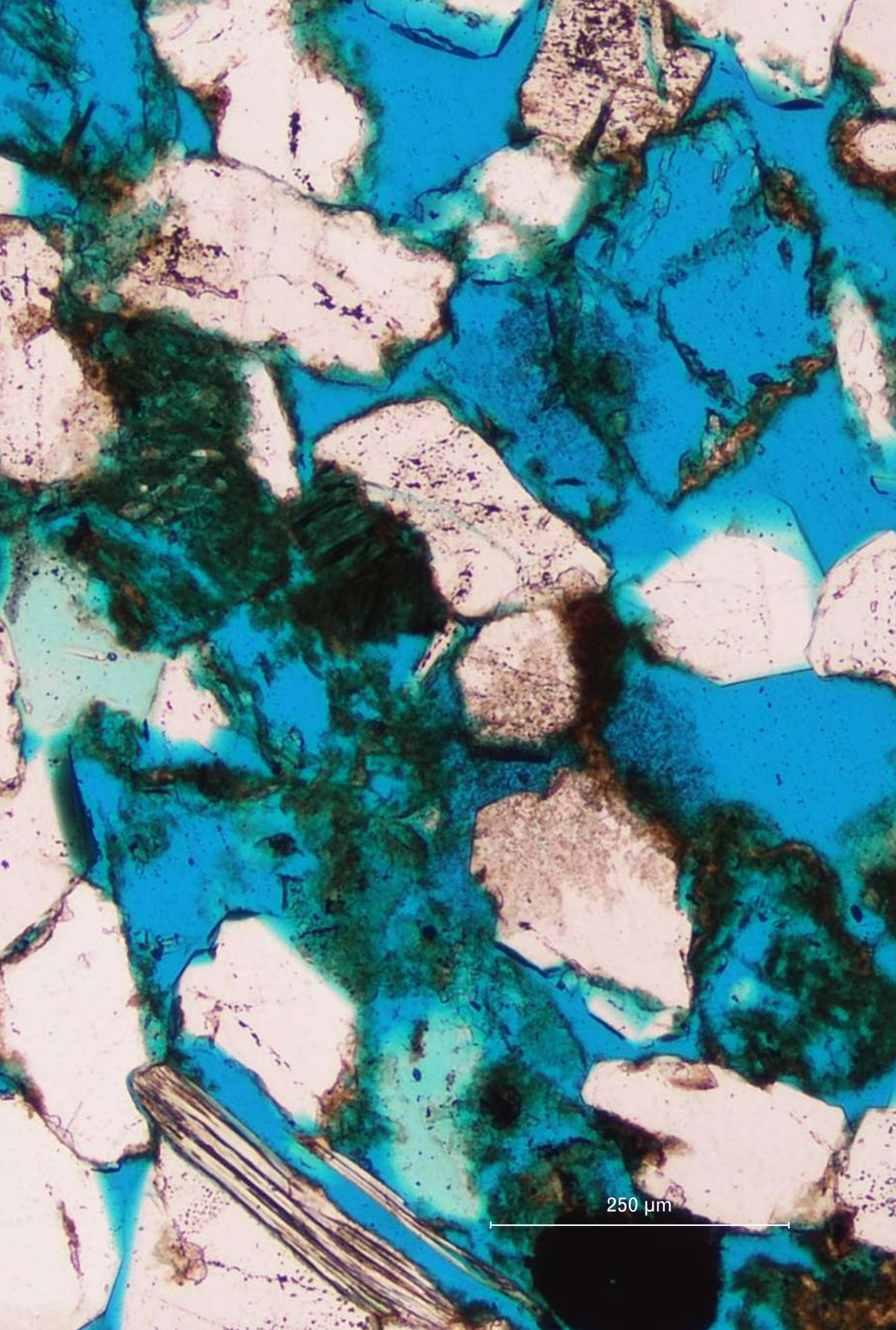
Det har også resultert i at vi har flyttet en betydelig del av petroleumsformuen fra å ligge i bakken og over til å bli en finansiell formue på bok til glede for nåværende og kommende generasjoner. Verdien av oljefondet er i dag snaue 22 000 milliarder kroner, som er rundt 1,5 prosent av verdens totale aksjeverdi. Samtidig jobber vi aktivt med å finne løsninger for å redusere CO₂-utslippene fra norsk produksjon.

Petroleumsvirksomheten er viktig for Norge og den er viktig for Europa. Slik vil det også være i mange tiår fremover. Vi i Petoro skal gjøre vårt ytterste for å levere verdier til fellesskapet der konkurransekraft sikres gjennom kontinuerlig utvikling av vår kompetanse og i nært samarbeid med våre samarbeidspartnere, fagforeninger og myndigheter.

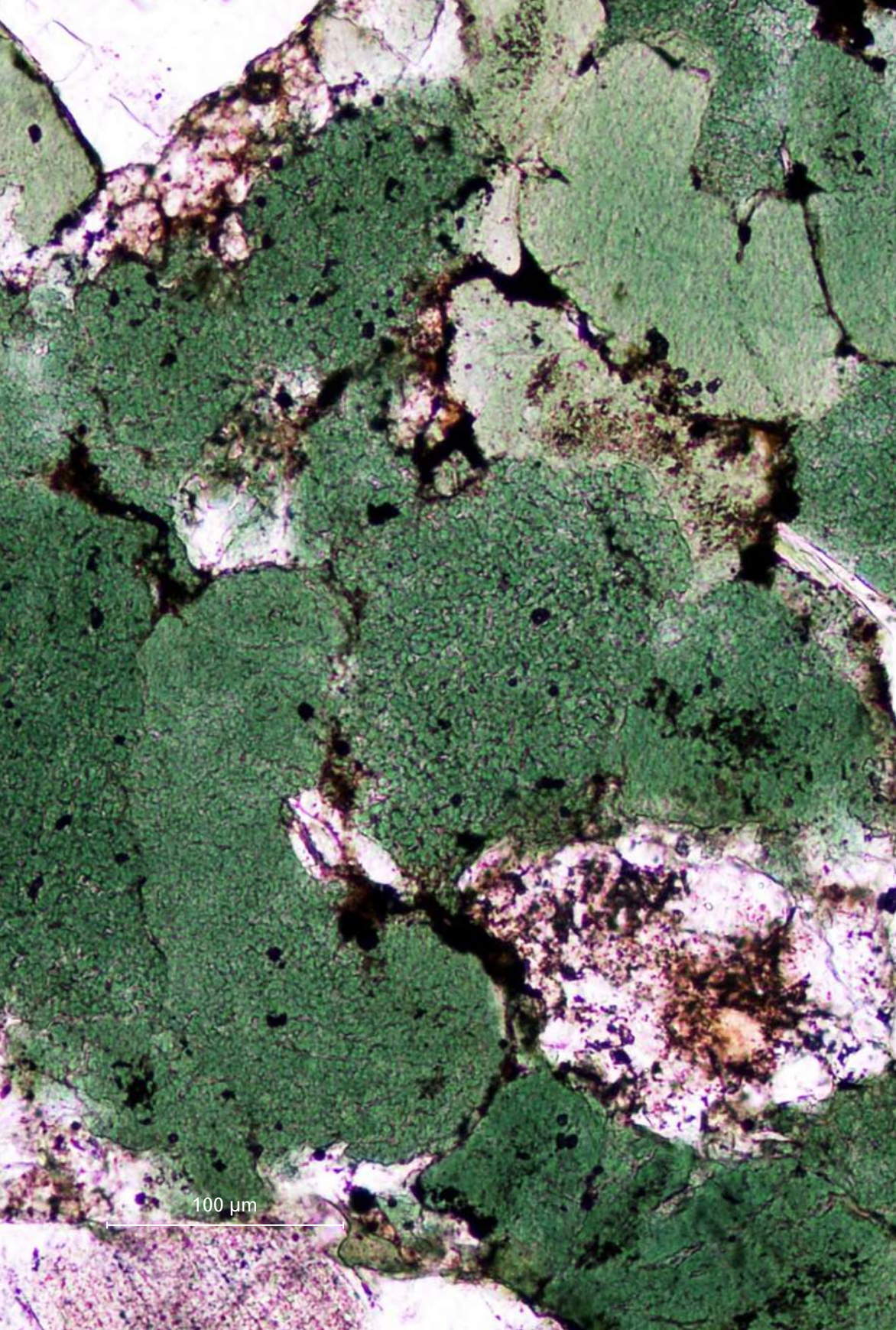
*

250 μm

250 μm

100 µm

250 μm

Om bidragsyterne

Annette Alstadsæter er professor i skatteøkonomi ved NMBU og direktør for *Skatteforsk – Centre for Tax Research*. Hun forsker på skatt, økonomisk ulikhet og økonomisk kriminalitet, med særlig vekt på skattetilpasning, skatteunndragelse og ulikheter. Alstadsæter har publisert bredt i internasjonale tidsskrifter og bidrar jevnlig i offentlig debatt om skatt og økonomisk politikk.

Foto: Amalie Meyer

Johan Egdetveit er komponist, produsent og musiker, oppvokst på en fjellgård i Vossetraktene. Med base i Stavanger har han utviklet seg til en selverklært rabulist og protest-sanger, kjent for satiriske og samfunnskommenterende tekster. Han kommenterer aktuelle hendelser med humor, brodd og alvor, ofte akkompagnert av trekkspill.

Foto: Henriette Heimdal

Ole Dahle Kvadsheim er samfunnsøkonom og stipendiat ved Universitetet i Stavanger. Han er fast kommentator og bidragsyter i blant annet *Stavanger Aftenblad* og *Klassekampen*. Kvadsheim er for tiden i permisjon fra sin stilling som forsker ved Norsk Oljemuseum, og var initiativtaker til seminaret om oljesærskatt som ble arrangert ved museet i april 2025.

Foto: Rune Egenes

Foto: Anne Lise Norheim

Kristin Fejerskov Kragseth er administrerende direktør i Petoro og utdannet marineingeniør. Hun har nær 30 års erfaring fra olje- og gassindustrien, med bakgrunn fra blant annet ExxonMobil, Point Resources og Vår Energi. Kragseth har hatt en rekke lederroller og bred erfaring innen feltutvikling, drift og kommersiell forvaltning av petroleumsressurser.

Foto: Francesco Saggio

Karl Ove Moene er professor emeritus i samfunnsøkonomi ved Universitetet i Oslo og leder av *ESOP – Senter for studier av likhet, sosial organisering og økonomisk utvikling*. Han har en omfattende vitenskapelig produksjon innen politisk økonomi, velferdsstat, ulikhet og institusjoner. Moene har i en årrekke vært en sentral stemme i offentlig debatt om økonomi, arbeidsliv og samfunnsutvikling i Norge.

Foto: Marie von Krogh

Klaus Mohn er professor i petroleumsøkonomi og rektor ved Universitetet i Stavanger. Han har lang erfaring fra både academia og petroleumsindustrien, blant annet som sjef-økonom i Statoil. Mohn er en aktiv deltaker i offentlig debatt om energipolitikk, petroleum, klima og omstilling, og er kjent for å kombinere faglig tyngde med klar formidling.

Om bildene

For å undersøke og forstå bergarter i undergrunnen tas kjerneprøver. Noen av analysene utføres på tynnslip der bergarten slipes til en 0,028 mm tykk skive som gjennomlyses og studeres i mikroskop. Geologer kan da blant annet se hvilke mineraler som finnes i prøven og mengden hulrom (porøsitet) i steinprøven. Skalaen vises i mikrometer (μm), eller milliondeler av en meter.

1 *Johan Sverdrup-feltet*. Sandstein avsatt i havet i siste del av juratiden, rundt 150 millioner år siden. Svarte områder er porøsitet, sandkornene er hvite og grå. De fleste sandkornene består av kvarts, mens kornet med kryssende striper er feltspat. side 9

► Brønnbane 16/2-8

2 *Snorre-feltet*. Sandstein avsatt i elvekanaler i trias, rundt 200 millioner år siden. Hvite korn er kvarts, de to noe mørkere til høyre er mineralet granat, og brune områder er muskovitt og leire. Poresystemet er fylt med blå epoksy for synlighet. side 10

► Brønnbane 34/7-10

3 *Letebrønn 16/1-5 vest for Johan Sverdrup-feltet med spor av olje*. Sandstein avsatt i havet i siste del av juratiden, omtrent 160 millioner år gammel. Hvite korn er kvarts, blå områder er porer, blåhvitt materiale mellom sandkornene er mikroporøs kvartssement dannet fra oppløsning av svampspikler. side 11

► Brønnbane 16/1-5

4 *Johan Sverdrup-feltet*. Sandstein avsatt i havet i siste del av juratiden rundt 150 millioner år siden. Blå områder er porøsitet, hvite korn er kvarts, brune korn er feltspat. side 12

► Brønnbane 16/2-8

► Brønnbane 30/6-18

5 *Oseberg-feltet*. Sandstein dannet i elvekanaler i eldste del av juratiden, rundt 195 millioner år siden. Svarte områder er porøsitet, kvartskorn er hvite og grå, stort korn nede til venstre er feltspat, avlangt korn med rosa farger er muskovitt, og små rombeformete krystaller er karbonat-mineralet ankeritt. [side 37](#)

► Brønnbane 34/11-3

6 *Kvitebjørnfeltet*. Sandstein avsatt i elvekanaler for omtrent 170 millioner år siden. Porøsitet er blå, hvite korn er kvarts, brunt materiale er leire og det avlange kornet oppe til høyre er muskovitt. [side 38](#)

► Brønnbane 25/11-28

7 *Letebrønn 25/11-28 nordvest for Johan Sverdrup-feltet*. Sandstein avsatt i havet for omtrent 150 millioner år siden i siste del av juratiden. De grønne kornene består av leirmineralet glaukonitt, de hvite kornene er kvarts. Glaukonittkorn er myke slik at sandsteinen er sterkt kompaktet og uten andre porer enn mikroporer i glaukonittkornene. [side 39](#)

► Brønnbane 16/2-8

8 *Johan Sverdrup-feltet*. Sandstein dannet i havet for ca. 150 millioner år siden i siste del av juratiden. Porøsitet er blåsvart, de hvite og grå sandkornene er kvarts og i et par tilfeller feltspat. [side 40](#)

Kolofon

Utgitt av: Norsk Oljemuseum 2026

Redaksjon: Björn Lindberg, Ole Jone Eide og Idar Helle

Foto tynnslip: Olav Walderhaug

Grafisk formgivning: Benjamin Hickethier

Trykk: Grafo

Kjetil Brandsdal/Drid Machine (omslag)

Opplag: 500

ISBN 978-82-90402-76-6

Oljesærskatten ble innført i 1975 og løftes ofte fram som en vellykket del av norsk oljeforvaltning.

Bidragstere fra industri, akademia og kulturliv tar i denne pamfletten opp temaer knyttet til oljesærskatt, grunnrente, fellesskap og fordeling fra ulike perspektiv.

Tekstene er basert på et seminar på *Norsk Oljemuseum* i anledning særskattens 50-årsjubileum.